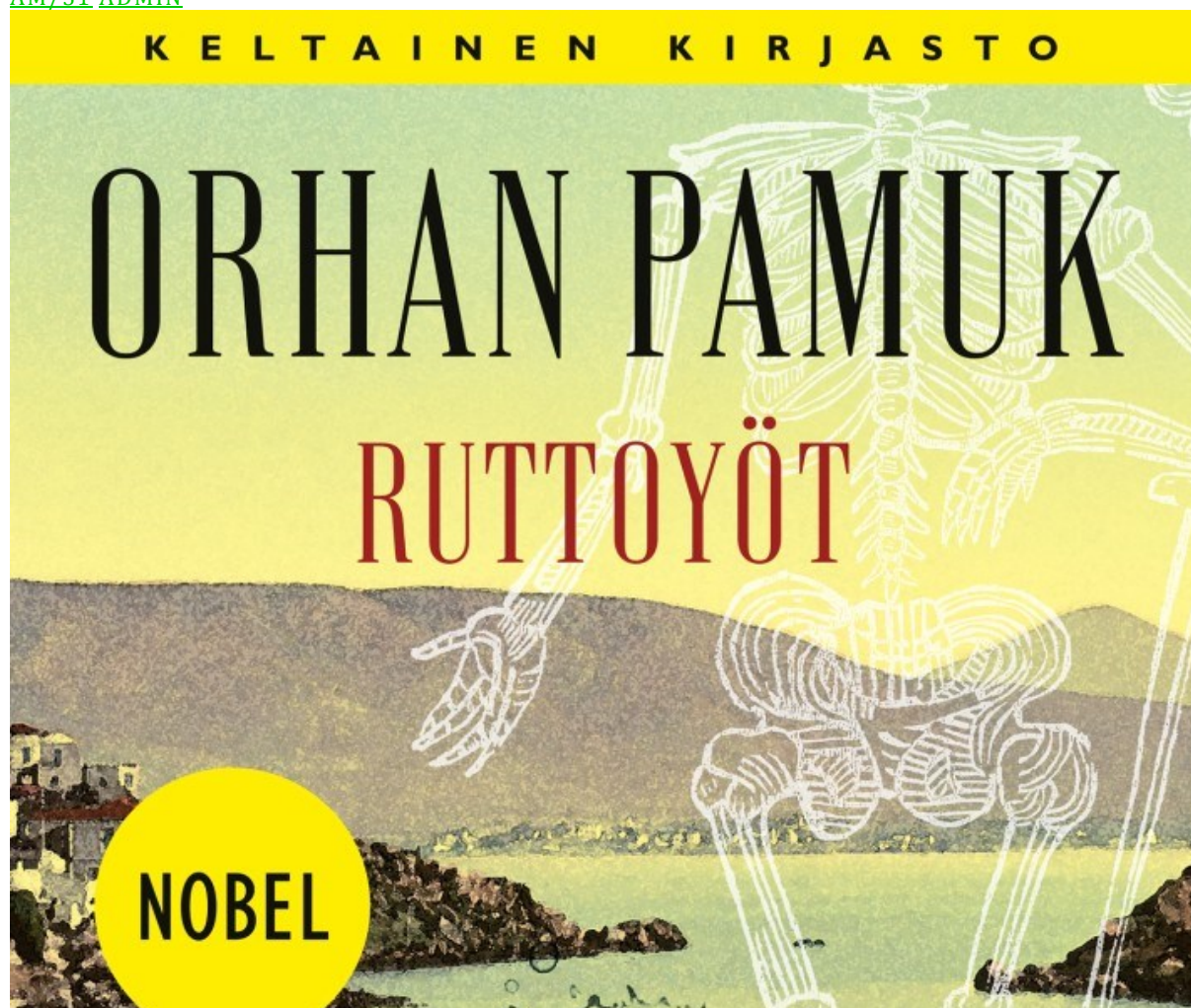

Orhan Pamuk (suom. Tuula Kojo): Ruttoyöt

[AM/31 ADMIN](#)

Kuolema korjaa lähes kaikki - RIITTA VAISMAA

Orhan Pamukin *Ruttoyöt* on ajankohtaisempi kuin kirjailija saattoi arvata kirjoittaessaan romaania vuosina 2016-2020. Tuli maailmanlaajuinen pandemia, ei sentään rutto. Nousi esiin osmannivallan perillisen Turkin hallinnon hitaus, byrokraattisuus, korruptio ja jopa mielivaltaisuus.

Ruttoöiden keskiössä ovat kuvitteellisen Mingerin saaren karanteenitoimet. Koronan selättämisessä laajoja karanteeneija on pantu toimeeksi lähinnä Kiinassa, mutta monet rajoitukset ovat tuttuja eri puolilta maailmaa. Osmannivaltakunnan hallinnon arvaamattomuus koskee nykyajassa länsimaita ja viime ajat esillä ollut Naton laajenemisprosessia. Myös ajankohtaiseen poliittiseen nationalismiin on helppo löytää viitteitä, samoin median ja hallinnon kilpajuoksuun.

Ruttoyöt on kertojan sanoin ”sekä historiallinen romaani että romaanin muotoon kirjoitettu historiateos”. Se kertoo vuoden 1901 rutosta ja sitä vastaan taistelemisesta itäisen Välimeren Mingerin saarella. Kertoja on nuori historiantutkija, joka on saanut toimittaakseen julkisuuteen 113 kirjettä, jotka Osmannivaltion saarelle lähettämän karanteenitohtori Nurin vastavihitty vaimo, osmanniprinsessa Pakize, on kirjoittanut sisarelleen ruton aikana. Kertoja sanoo romaanin syntyneen johdannoksi kirjeille. Voi vain toivoa, että kirjailija luopuu julkaisemasta kirjeitä. Yli 800 sivussa ja mittaamattomassa määrässä yksityiskohtia on jo kylliksi. Kertoja ilmoittaa, että kirjeistäkin kertyisi sivuja vähintään 600.

Pamuk hämää onnistuneesti ja kiinostavasti lukijaa. Vaikka alusta lähtien on selvää, että Minger on kuvitteellinen, vähän väliä ei voi olla kuvittelematta muuta. Ei tietenkään ole erityistä, että kirjailija kuvittelee niin paikat kuin ihmisetkin. *Ruttoöissä* kuitenkin Välimeren muut saaret ja rannikko ovat todelliset ja yhteyttä pidetään Mingeristä jatkuvasti mm. Kreetalle ja moniin nykyisen Turkin rannikon kaupunkeihin sekä pääkaupunkiin Istanbuliin. Minger on romaanin lähtökohdassa osa silloista Osmannivaltiota, ja osmannien vallanpitäjät ovat oikeita historiallisia henkilöitä. Tässä kehikossa huomaa vähän väliä pitävänsä Mingeriä todellisena saarena ja sen asukkaita historiallisina henkilöinä.

Ruttoöiden päähenkilöiden päätehtävä on ruton leviämisen ehkäiseminen, ei vain Mingerissä vaan mitä suurimmassa määrin myös Mingerin ulkopuolella. Sulttaani Abdülhamit II on lähettänyt karanteeniasiantuntijat, samoin nimittänyt saaren hallintoa johtavan maaherra Sami paššan. Karanteeni ei ole ihmisten mieleen, eikä kuolleisuuslukuja saada pitkään aikaan vähennettyä.

Maaherran työtä vaikeuttaa saaren melko tasavahva jako muslimeihin ja kristittyihin kreikkalaisiin.

Sami pašša on itse muslimi, mutta suurin työ hänellä on muslimien merkittävimmän luostarin šheikin saamisessa yhteiseen tehtävään. Saarelaiset arvostavat šheikkiä enemmän kuin sulttaanin asettamia virkamiehiä. Sami paššan tehtävää ei helpota se, että šheikin veli on paikallinen huligaani, joka vielä on rakastunut samaan tyttöön kuin Pakizen ja Nurin paikalliseksi apulaiseksi lähetetty kolonnari Kâmil. Kolonnaari vie Zeynepin sydämen, ja pian pari jo vihitään. Toinen rakastunut ei unohda rakastettuaan ja haluaa kostaa. Näin Pamuk on saanut mukaan myös mutkikkaan rakkaustarinan.

Myös Euroopan eri maiden konsulit aiheuttavat harmia Sami paššalle. Nämä yrittävät eristää saaren, ettei rutto leviäisi muualle Eurooppaan. Lopulta suurvallat saartavat Mingerin. Kukaan ei pääse saarelle tai sieltä pois ilman viiden päivän karanteenia. Kun sähköyhteyskin on katkaistu, Sami pašša saa turhan myöhään tietää, että sulttaani on erottanut hänet ja nimennyt jo uuden maaherran. Sami pašša on kuin ei asiaa tietäisi. Sitten tapahtumat etenevätkin romaanin aiempiin vaiheisiin verrattuna vauhdilla. Kun uutta maaherra jo tuodaan hallintopalatsiin, syntyy verinen kapina, jossa uusi maaherra saa surmansa ja jossa lopulta tehdään vallankumous. Kolonnaari Kâmilista tulee suuri sankari, komentaja ja saaren hallitsija ja Sami paššasta pääministeri. Itsenäistä Mingeriä aletaan rakentaa vauhdilla.

Tämä vallankumous ei jää ainoaksi, ja jopa prinsessa Pakitze on muutaman viikon kuningattarena ja vävytohtori Nuri pääministerinä. Heidät syrjäyttää turvallisuuspäällikkö, minkä jälkeen he pääsevät vihdoin matkalle Kiinaan. Sinne he olivat alkujaan menossa, kun sulttaani keskeytti matkan ja määräsi heidät Mingerin ruttoepidemiaa hoitamaan.

Saaren sekasortoisessa tilanteessa kuolema korjaa lähes kaikki henkilöt. Syynä on rutto, mutta päitä putoaa myös hirttamällä, ja myrkkijäkin käytetään. Hallintoon ovat kuuluneet mielivaltaiset pidätykset ja kidutukset. Niistä ei ole pitkä matka hirttosilmukoihin.

Varsin nykyakaista ja ajankohtaisuudessaan kutkuttavaa on median ja vallanpitäjien tasapainoilu. Lehtiä ilmestyy 80 000 asukkaan saareksi lukuisia ja eri kielillä. Vaikka median edustajiakin suljetaan välillä vankilaan, kauhun tasapaino siinä, mitä lehdet kirjoittavat on Sami paššan suurimpia huolenaiheita. Kauppaa käydään puolin ja toisin. Kertoja kirjoittaa väitelleensä osmannivallan vaiheista. Hänen hyvinkin läheisen suhteensa Mingeriin Pamuk paljastaa vasta teoksen lähelle nykyaikaa ajoittuvassa loppuluvussa. Kerronta etenee pääosin kuin kaikkietävän kertojan tekstinä. Lukiessaan hämmästyy, kun kertoja välillä astuukin kuvaan ja puhuu yksikön ensimmäisessä persoonassa. Välistä kertoja käyttää itsestään historialliseen romaaniin hyvin sopivaa vanhahtavaa me-muotoa.

Kiinnostavaa on, että vaikka *Ruttoyöiden* taustana ovat naisen kirjeet naiselle, kertojan naissukupuoli ei juurikaan näy tekstissä. Kirjoitustyyli on varsin miehinen, vaikka kertoja väittää samaistuneensa Pakizeen ja kirjoittaa, että hänen on sen sijaan vaikea samaistua valtaapitäviin miehiin. Näin hän kuitenkin tekee. *Ruttoöissä* toimivat miehet, mikä on toki sopii kuvattuun historialliseen kontekstiin. Eihän sen enempiä

musliminaisilla kuin kreikkalaisortodokseillakaan ollut 1900-luvun alussa roolia kodin ulkopuolella. Pakizekaan ei saanut koko ruttokuukausien aikana juuri poistua vierasmajan huoneestaan. Hänen kaikki tietonsa karanteenikamppailusta ja saaren valtataistelusta ovat peräisin hänen puolisonsa kanssa käymistään keskusteluista, vaikka hän ehtikiin muutaman viikon ajan olla saaren kuningatar. Tässä on uskottavuusongelma. Miten ihmeessä Pakitze on eristyksessään voinut olla tietoinen lukemattomista yksityiskohdista?

Ruttoöihin liittyy myös kiintoisa yhteys salapoliisiromaaneihin, joiden suurkuluttaja sulttaani on. Hänelle käännetään urakalla dekkareita. Suurin suosikki on Sherlock Holmes. Sulttaani on lähettänyt salaa saarelle jo ennen Nuria ja Pakizea karanteeniasiantuntijansa, joka kuitenkin tapetaan pian tämän tultua Mingeriin. Nur saa tehtäväkseen paitsi karanteenin järjestämisen myös murhan selvittelyn. Paikalliset halusivat hoitaa murhatutkimukset vangitsemisilla ja kidutuksella; kunhan joku saataisiin syylliseksi ja tapetuksi. Nur ja myös Pakitze haluavat nuoudattaa sulttaanin toivetta edetä pääättelemällä kuten Arthur Conan Doyle. En ole vakuuttunut, että tämä juonenkulun osa toisi merkittävää lisää romaanille varsinkaan, kun murhatutkimus ei juuri etene. Rikos toki on tapahtunut, mutta kun päivittäin kuolee kymmeniä ihmisiä ja kun väki on jakaantunut eivätkä karanteenimääräykset ole järin suosittuja, salapoliisintöihin ei riitä aikaa tai intoa.

Tuula Kojon suomennostyo on ollut valtava, ja se on erittäin onnistunut. Välillä mietin, olisiko tekstiä voinut Kojon ratkaisuja enemmän kotouttaa. Teksti vilisee mm. termejä ja titteleitä, jotka ovat suomalaiselle lukijalle vieraita. Alkuun googlasin vieraita ilmaisuja, mutta pian luovuin hommasta, koska aikaa kului riittävästi jo romaanin yli 800 sivuun. Tyydyn Kojon ratkaisuun, koska jokin muu olisi kai tuonut taas satoja sivuja lisää. Juonenkulun seuraamista oudot ilmaisut eivät juurikaan haittaa.

Orhan Pamuk: *Ruttoyöt* (suom. Tuula Kojo). Tammi 2023. 818 s.

Riitta Vaismaa on kirjallisuuskriitikko